

Türkiye'nin Alpleri: Kaçkar Dağları

Kuzeydoğu Türkiye'de yer alan Kaçkar Dağları, üç bin metrenin üzerinde onlarca yükseltisi, sarp topoğrafyası, buzul gölleri, buzul vadileri, moren yığılımları, çeşitli buzul aşındırma yapıları, alpin çayırları, ormanları, yaban hayatı, şelaleleri, kemer köprüleri ve otantik yaylaları ile görülmesi gereken doğa harikası bir milli parktır. Bu bölge aynı zamanda adrenalini seven dağcılarının ve doğa severlerin tırmanma tutkularını tetikleyen rotaların ve zirvelerin varlığı ile de dikkat çeker. Ülkemizin en yüksek dördüncü dağı ile tırmanış tekniği açısından en zor dağı bu bölgededir. Her yıl binlerce doğa sever gezgin ve dağcı dört mevsim bu bölgeyi ziyaret ederek tırmanma, doğa yürüyüşü, kamp, kayak, rafting ve benzeri sportif aktivitelerde bulunurlar.

Sadettin Korkmaz

KTÜ Jeoloji Mühendisliği Bölümü
Emekli Öğretim Üyesi
korkmaz@ktu.edu.tr

GİRİŞ

Türkiye'nin kuzeydoğu bölgesinde yer alan Kaçkar Dağları, ülkemizin en önemli dağ turizmi ve tırmanma rotalarından biridir. Kaçkar Dağı, Karadeniz Bölgesinin en yüksek zirvesi olmasının yanı sıra, Türkiye'nin de en yüksek dördüncü dağıdır. Verçenik Tepesi ise bölgenin en yüksek ikinci zirvesi olup, tırmanma tekniği açısından Türkiye'nin en zor dağlardan biridir. Bölgede dağcılarının zirve tırmanışı yaptığı popüler beş ana zirve vardır. Bun-

lar Kaçkar Dağı (3932 m), Verçenik Tepesi (3711 m), Kemerli Kaçkar- Kindeval Tepesi (3562 m), Altıparmak Dağı/Liblin Tepe (3492 m) ve Marsis Tepesi'dir (3334 m).

Kaçkar Dağlarının bulunduğu bölge doğal güzellikleri nedeniyle 1994 yılında Milli Park statüsüne alınmıştır. Milli Parkın kuzeyi Rize, güneyi ise Artvin ve Erzurum il sınırları içinde yer almakta ve yaklaşık 530 km²'lik bir alanı kapsamaktadır.

Kaçkar Dağları, üç bin metrenin üzerinde onlarca yükseltisi, sarp topoğrafyası, buzul gölleri, buzul vadileri, moren yığılımları, çeşitli buzul aşındırma yapıları, alpin çayırları, endemik bitki türleri ve otantik yaylaları ile dikkat çeken bir bölgedir. Aynı zamanda bu bölge, son derece zor tırmanma rotaları ve olağanüstü doğal güzellikleri nedeniyle de hem dağcılar ve hem de doğa severleri her mevsim cezbeden bir yerdir. Kaçkar Dağları'na kuzeyden ana ulaşım yolu, Ardeşen-Çamlıhemşin güzergahının bulunduğu Fırtına Vadisi ve bu vadinin kollarıdır. Kaçkarlara güneyden ise Yusufeli-Yaylalar üzerinden ulaşılabilir.

gibi, Arhavi-Ortacalar-Yüksekoba-Altıparmak üzerinden de ulaşılabilir. Bu yazıda, uzun yıllardan beri Kaçkar Dağlarına yaptığım gezi ve tırmanışlarda çektiğim fotoğrafları ve gözlemlerimi Mavi Gezegen okuyucusu meslektaşlarımla paylaşmak istedim. Avusturya ve İsviçre Alplerini görmüş bir kişi olarak Kaçkar Dağlarının da en az onlar kadar güzel bir doğası olduğunu belirtmek isterim.

Coğrafik ve Jeomorfolojik Özellikler

Doğu Karadeniz Bölgesinde (KD Türkiye), yaklaşık kuzeydoğu-güneybatı uzanımlı sıra dağlar Doğu Karadeniz Sıra Dağları olarak adlandırılır ve bu dağlar doğuya doğru Gürcistan üzerinden Küçük Kafkaslarla birleşirler. Doğu Karadeniz Sıra Dağları'na Trabzon güneyinde Zigana Dağları, Sürmene-Of güneyinde Soğanlı Dağları, Rize güneyinde Kaçkar Dağları, Artvin kuzeydoğusunda Karçal Dağları adı verilir. Bu dağ kuşağı üzerinde 3 bin metreden daha yüksek isimli ve isimsiz onlarca dağ ve tepe mevcuttur. Kaçkar

Şekil 1. Kaçkar Dağlarının önemli yükseltileri: a) Kaçkar Tepesi (Foto E.Özer); b) Verçenik Tepesi; c) Altıparmak Tepeleri (Foto E.Özer); d) Kemerli Kaçkar-Kindeval Tepesi.

Şekil 2. Buzul vadileri; a) Verçenik/Büyükayla Dere vadisi ve morenler; b) Yukarı Kavrın vadisi

Dağlarının başlıca yükseltileri, akarsuları, büyük vadileri ve buzul gölleri ve buzul yapıları aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Bu dağ silsilesinin en yüksek noktası Kaçkar Dağları içinde yer alan 3932 m rakımlı Kaçkar Tepesi'dir (Şekil 1a). Bu dağ Türkiye'nin en yüksek dördüncü dağıdır. Bölgenin en yüksek ikinci dağı ise 3711 m rakımlı Verçenik (Varşanba) Tepesidir (Şekil 1b). Bölgedeki önemli yükseltiler Kaçkar Tepesi ve Verçenik Tepe çevresinde yer almakta olup, başlıca yükseltiler şunlardır: Altıparmak Dağı Liblin Tepe (3492 m) (Şekil 1c), Kemerli Kaçkar/Kindeval Tepe (3562 m) (Şekil 1d), Güngörmez Dağı (3523 m), Tatos Dağı (3550 m), Kuşaklı Tepe (3433 m), Leşkayası Tepe (3478 m), Karaçelle Tepe (3331 m), Çiftegöl Tepe (3420 m), Çatalkaya Tepe (3476 m), Çaymakçur Tepe (3420 m), Naletleme Tepe (3404 m), Öküz Yatağı Tepe (3462 m), Vacakar Dağı (3458 m), Kaçkar Dağı çevresinde isimli tepeler (3589 m, 3703 m, 3781 m, 3711 m, 3633 m, 3500 m), Salağın Tepe (3468 m) ve Marsis Tepesi (3334 m) bölgenin önemli yükseltileridir [1, 2].

Kaçkar Dağları'nın kuzey yamaçlarından doğan akarsular kuzeye doğu Karadeniz'e akarken, güney yamaçlarından doğan akarsular güneye doğru akarak Çoruh Nehri'ne kavuşurlar. Kuzeye doğru Karadeniz'e akan başlıca büyük akarsular İkizdere, Taşlı Dere, Sabuncular Deresi, Hemşin Deresi, Fırtına Deresi, Çağlayan-Büyük Deredir. Güneye doğru Çoruh nehrine akan başlıca akarsular ise Aksu Deresi, Çamlıkaya Deresi, Davalı Dere, Bulut Deresi ve Büyükçay'dır. Bölgedeki bu akarsulara çok sayıda küçük ırmaklar ve dereler

kavuşmakta ve bunların çoğunluğu da buzul göllerinin suları ile beslenmektedir [1, 2].

Kaçkar Dağlarında, akarsu vadileri buzullar nedeniyle derinleşip, genişleyerek yayvan U şekilli buzul vadilerine dönüşmüştür. Kaçkar Dağlarının hem kuzey tarafından ve hem de güney tarafında çoğunlukla buzulların etkin olduğu vadi sistemleri gelişmiştir. Kuzeydeki başlıca vadiler Kaçkar, Avusor, Palakçur, Yukarı Kavrın (Şekil 2a), Çaymakçur, Palovit, Tirovit, Elevit, Tatos, Verçenik (Şekil 2b) ve Cimil vadileri, güney yamaçlardaki başlıca vadiler ise Hastaf-Yaylalar, Davalı, Hunut, Ovit, Salaçor, Dargit Yayla ve Pişenkaya vadileridir.

Bölgede buzullaşmaya bağlı olarak moren yığılımları, donma-çözülme yapıları, buzul çizikleri, buzul gölleri, buzul vadileri gibi birçok jeomorfolojik yapılar gelişmiştir [3]. Bu yapıların başlıca özellikleri aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Moren (Buzultaş): Buzulun zeminden kopardığı kaya parçaları ile buzulun üzerine yamaçlardan düşen çeşitli tane boyutundaki malzemelerden oluşan (kil boyutundan blok boyutuna kadar) çimentosuz, tabakasız ve kaotik kayaç yığılımlarından oluşan morenler, dağların yamaçlarında geniş alanlarda birikmişlerdir. Bunlar çoğunlukla andezit ve daha az olarak bazaltik kayalardan oluşmuşlardır.

Donma-Çözülme ve Parçalanma: Soğuk iklimlerde donan suyun buz haline geçmesi %9 oranında bir hacim artışına neden olur. Bunun sonucu kayaların boşluk ve çatlaklarında donan sular kayaları parçalar. Aralıklı olarak meydana gelen donma ve çözülme olayları parçalanmayı

Şekil 3a. Donma-çözülme ile parçalanmış granitler; b) Buzul kayma ve çizik izleri.

hızlandıran en önemli unsurların başında gelir. Bölgenin genelinde yüzeyleyen granitlerin ayrışma ve parçalanmasında birinci derecede donma ve çözülmenin etkili olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 3a). Ayrıca zirveleri oluşturan volkanitlerin ayrışması ve parçalanmasında da donma-çözülme olayları etkili olmuştur.

Buzul Çizikleri: Bir vadideki buzul kütlesinin aşağı doğru hareketi sırasında, buzulla ilerleyen farklı kaya parçalarının taban kayasına veya birbirlerine sürtünmesi sonucu oluşan aşınma şekilleri ve çizikleridir. Aynı zamanda buzul hareketi taban kayalarının yüzeyini sürtünme nedeniyle parlak ve pürüzsüz bir yüzey oluşturur. Bölgenin birçok yerinde kayalarda buzul çizikleri ve sürtün-

me izleri gözlenmektedir (Şekil 3b).

Kaçkar Dağları'nda değişik büyüklüklerde ve derinliklerde yüzlerce buzul gölü vardır. Bunlar, dağların yüksek kesimlerinde buzul aşındırması sonucu oluşan çanak şekilli çukurluklara (buz yalağı/sirk) suyun dolması sonucu oluşan dağ gölleridir. Sadece Verçenik Tepe çevresinde isimli ya da isimli 40 civarında göl bulunmaktadır. Bu göllerden büyük ve su hacmi en fazla olanlar ise Tatos Dağları'nın doğusundaki Sulak Göl ve Moçar Gölü, Verçenik Tepe'nin doğusundaki Kapılı Göller ve At Gölü, güneyindeki Mal Gölü ve Deli Göl ile Verçenik Tepe'nin güneybatısında Yedigöller, Aksu Gölleri, Dört Göller, Çifte Göller ve Sefkar Gölleri yer almaktadır. Yedigöller hem

Şekil 4a. a) Yedigöller; b) Verçenik Kapılı Göller (Foto E.Özer); c) Çifte Göller (Foto B.Erkan)

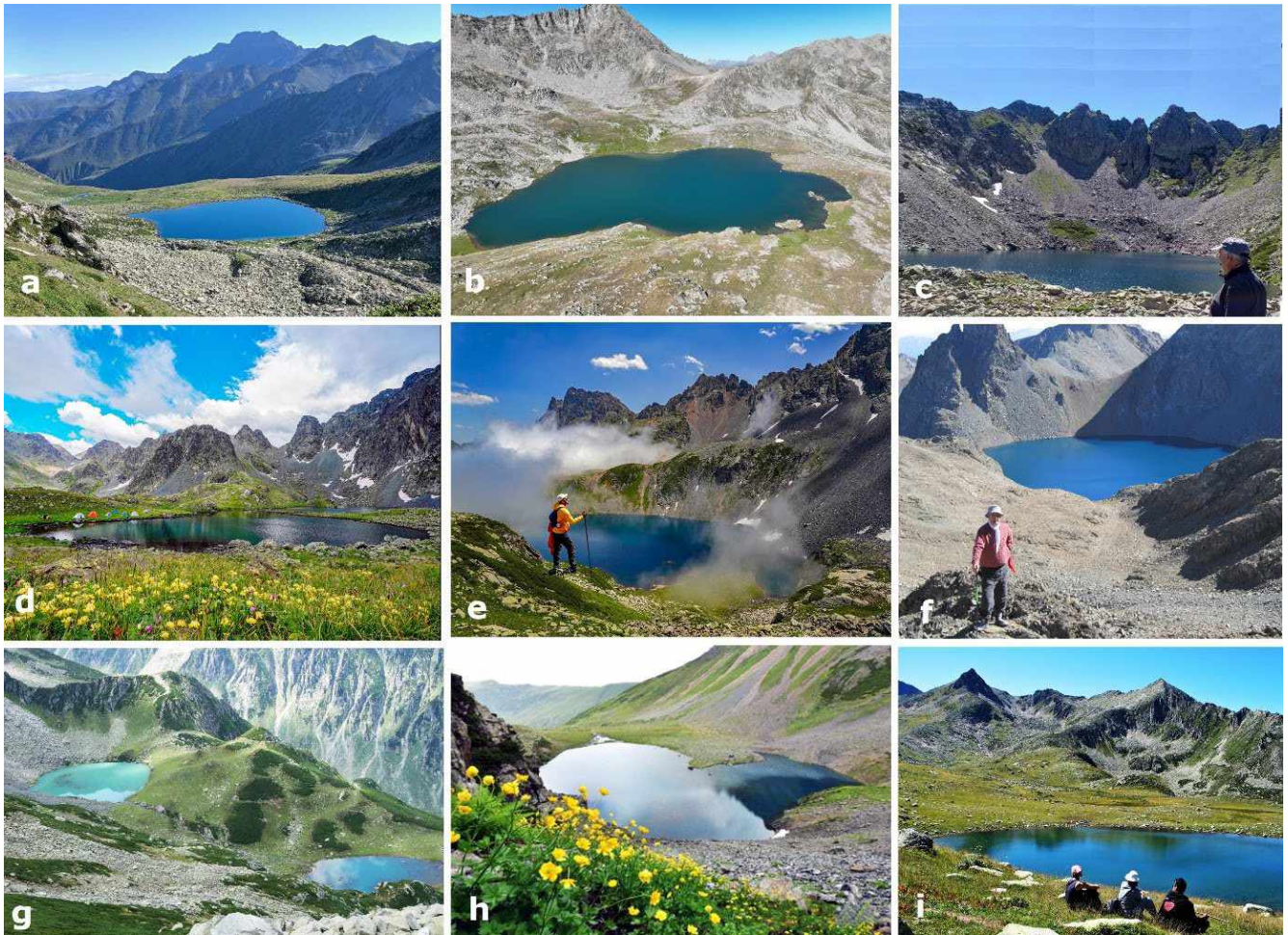
büyüklik ve hem de en çok ziyaret edilen yerler arasında olmasıyla önemli bir turizm destinasyonudur (Şekil 4).

Kaçkar Dağı'nın kuzeyinde Büyük Deniz Gölü ve Meterez Gölü, güneyinde Deniz Gölü bulunur. Altıparmak Dağlarının kuzeyinde Ambar, Kaçkar, Neknar ve Ergis gölleri ile Çifte Göller, Samlıgöl ve Alaca göl güneyinde ise Libfer Gölü, Öküz Gölü, Karagöl ve Demirkapı gölleri yer almaktadır. Avusor Yayla güneydoğusunda Büyük Göl, Yukarı Çaymakçur güneyinde ise Karadeniz Gölü bulunmaktadır (Şekil 5).

Jeolojik Özellikler

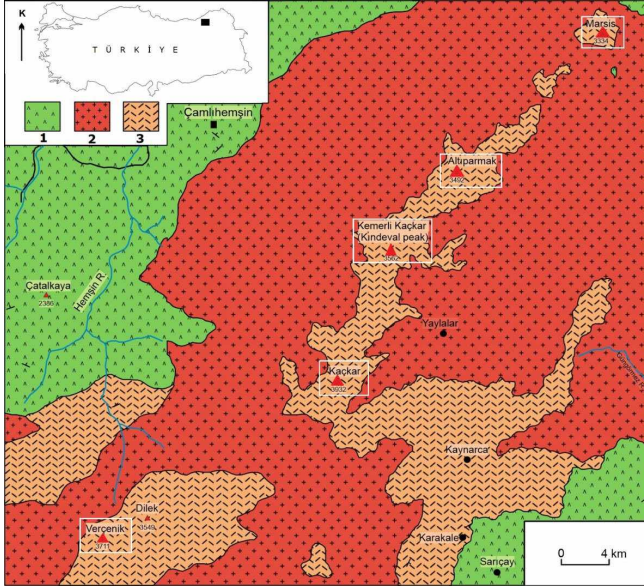
Doğu Karadeniz Bölgesi jeolojik olarak eski bir magmatik ada yayı olup, başlıca volkanik ve granitik kayaç toplulukları ile yer yer sedimanter kayalardan oluşmuştur [4, 5]. Bölgeye ilişkin pek çok jeolojik ve jeomorfolojik çalışma yapılmıştır [6, 7, 8, 9, 10]. Bölgede Geç Kretase (100-66

my) döneminde yaygın volkanik aktivite sonucu andezit, bazalt, dasit ve ilişkili piroklastik kayaç oluşumları gerçekleşmiştir. Aynı dönemde (90-65 my) granitik kütlelerin farklı tiplerinin yerleşimi söz konusu olup, bu sürecin sonucunda Alp-Himalaya sistemindeki en büyük granit kütlelerinden biri olan kompozit Kaçkar Batoliti oluşmuştur. Günümüzde Kaçkarların yaklaşık üç bin metreye kadar varan yükseltilerinde gözlenen bu granitik kayalar esas olarak yerin birkaç km derinliklerinde magmanın yavaş soğumasıyla oluşmuşlar ve tektonik hareketlere bağlı olarak yaklaşık 5 km kadar yükselerek aşınmışlar ve günümüzdeki konumlarını kazanmışlardır. Bölgedeki yükselme hareketleri mm ölçeğinde olup, günümüzde de devam etmektedir. Magmatik aktivite Geç Kretase sonunda sona ermiş ve Paleosen (66-56 my) döneminde bölge yükselerek aşınmaya başlamıştır. Bölgede Eosen (56-33 my) döneminde yeniden magmatik bir aktivite başlamış ve çoğun-

Şekil 5. Kaçkarların önemli buzul gölleri; a) Karadeniz Gölü (Foto T.Kansız); b) Döner Gölü (Foto T.Kansız); c) Marsis Buzul Gölü; d) Tatos Gölü (Foto E.Özer), e) Ambar Gölü (Foto E.Özer); f) Kaçkar Deniz Gölü; g) Eğrisu Yayla Çifte Göller (Foto R.Kulaber); h) Avusor Büyük Göl (Foto Ajans 53); i) Büyük Deniz Gölü (Foto A.Aslan).

lukla andezit, bazalt ve ilişkili piroklastik kayalar oluşmuştur. Volkanik aktiviteye plutonik aktivite de eşlik etmiş ve Kaçkarların özellikle kuzey kesiminde daha genç granitik kütlelerin yerleşimi gerçekleşmiştir. Başta Verçenik Tepesi olmak üzere Kaçkarların zirvelerinde ise Eosen yaşlı bazaltik-andezitik volkanik kayalar toplulukları yüzeyler (Şekil 6). Muhtemelen bölgesel tektonik hareketlerine bağlı olarak oluşan kırık hatları boyunca gelişen genç Eosen volkanizması bölgedeki dik topografik yapının başlıca nedeni olmalıdır.

Şekil 6. Kaçkar Dağlarının sadeleştirilmiş jeoloji haritası ve başlıca zirveleri; 1) Geç Kretase volkanitleri; 2) Geç Kretase-Paleosen granitoidi; 3) Eosen volkanitleri (6, 7, 8, 11)

Kaçkarlar Dağları günümüzde gözlenen esas morfolojik yapısını Geç Pleistosen dönemi (20-25 bin yıl önce) buzul hareketlerine bağlı olarak kazanmış ve buzullar granitleri aşındırarak bugünkü topografyayı oluşturmuştur. Granitik temel aşınmaya bağlı olarak daha düşük bir morfoloji gösterirken, Eosen yaşlı volkanik kayalar daha dik ve yalçın bir topografyaya sahiptir. Volkanik kayaların granitlere göre daha az aşınması, muhtemelen hem daha genç olmaları ve hem de dik yamaçlarda buzul aşındırmasının daha düşük olmasıyla açıklanabilir. Buzul hareketleri sonucu dağların eteklerinde ve vadi yamaçlarında yaygın moren birikimleri meydana gelmiş olup, Kaçkar Dağlarının zirvelerinde güncel buzulların varlığı da devam etmektedir.

Doğal ve Kültürel Özellikler

Kaçkar Dağları Milli Parkında ve çevresinde görülmeye değer pek çok doğal yer, orman alanları, endemik bitki toplulukları, yaban hayatı ve tarihi yapılar bulunmaktadır. Bunlar aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Açık Hava Obsidyen Müzesi: Büyük Yayla

İkizdere'nin 2250 m rakımlı Büyük Yayla ve Çağırankaya Yaylanın batısında oldukça geniş alanlarda Pleistosen yaşlı siyah, kahverengi, kırmızı, siyah bantlı kırmızı ve kırmızı bantlı siyah obsidyenler yüzeyler [12]. Yer yer devasa boyutlara varan bu obsidyenlerin varlığı oldukça dikkat çekici olup, bölge açık hava doğal obsidyen müzesi özelliği taşımaktadır (Şekil 7). Bu obsidyen bloklarından biri de KTÜ Jeoloji Mühendisliği Bölümü müze-bahçesinde sergilenmektedir.

Şekil 7. Devasa boyutlu obsidyen blokları (Büyük Yayla)

Kaçkarların Matterhorn'u: Verçenik

İsviçre'nin Zermatt kenti yakınlarında bulunan ve Avrupa'nın en yüksek dağlarından biri olan Matterhorn (4478 m) piramidal görünüşlü ve tırmanılması çok zor olan bir dağdır. Verçenik Tepesi de 3711 m ile Kaçkarların en yüksek ikinci dağı olup, tırmanma tekniği açısından ülkemizin en zor dağlarından biridir (13).

Uzaklardan bakıldığında sivri tepesi, görünümü ve zor tırmanış tekniği açısından Matterhorn'a benzer (Şekil 8). Ayrıca Kaçkarların orta kesiminde yer alan Altıparmak Dağları da çok sayıda sivri tepelerden oluşan ve görsel güzellikleri olan bir dağ silsilesidir.

Şekil 8. Verçenik zirvesi

Şelaleler

Kaçkar Dağlarının sarp topografyası ve derin vadilerinde çok sayıda büyüklü-küçüklü şelaleler oluşmuştur. Bunlardan en önemlileri; Ayder/Gelin Tülü, Palovit, Ağlayansu, Bulut ve Koçkabani şelaleleridir. Palovit Deresi üzerinde bulunan ve 15 m yüksekten akan Palovit Şelalesi en yüksek su debisi olan ve en çok ziyaret edilen bir şelaledir. En çok ziyaret edilen diğer şelale ise Ayder merkezdeki Gelin Tülü Şelalesi'dir (Şekil 9).

Şekil 9. a) Palovit Şelalesi; b) Ayder Gelin Tülü Şelalesi

Buzullar

Kaçkar Dağının (3932 m) kuzey yamacında iki ayrı vadide buzulların varlığı çok eskiden beri bilinmektedir. Dağın eteğinde buzulların erimesi sonucu büyük miktarda moren yığılması yer alır.

Bölgede yıl boyu erimeyen Kaçkar buzulunun uçları mevsimsel erimelere bağlı olarak 3200 metrelere kadar inmektedir. Buzullar dağcılar tarafından büyük buzul ve küçük buzul olarak adlandırılmış olup, her yıl büyük buzulda dağcılık kulüpleri tarafından buzul tırmanma eğitimleri verilmektedir (Şekil 10).

Şekil 10. Kaçkar Dağı kuzeyi yamacındaki buzullar ve morenler; a) Küçük Buzul; b) Büyük Buzul; c) Moren yığılımları

Yaylalar

Kaçkar Dağlarının hem kuzey kesiminde ve hem de güney kesiminde orman sınırının üzerinde çok sayıda otantik yayla ve yayla evleri bulunur (Şekil 11). Bu yaylalar yaz döneminde hem hayvancılık ve hem de daha çok turizm ve dinlenme amaçlı olarak yöre insanı tarafından kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra bazı yaylalar hem bölgeden ve hem de il dışından ziyaretçi almaktadır. Günümüzde Ayder Yaylası bölgenin en önemli turizm merkezlerinden biri olarak her yıl dört mevsim binlerce insanı ağırlamaktadır. Ayder hem doğa turizmi, hem kaplıca turizmi ve hem de dağ kayağı (heliski) yapılan bir yerdir.

Kaçkarların en önemli aktivitelerinde birisi de dağcılık ve dağ turizmidir. Bölgedeki bazı yaylalar dağcılarının tırmanma öncesi buluşma ve kamp yapma yerleridir. Kaçkar Dağına tırmanacak ekipler Yukarı Kavrun Yaylasında, Verçenik zirvesine tırmanacaklar Ortaköy-Verçenik Yaylasında, Kemerli Kaçkar-Kindeval ve Altıparmak-Liblin tepelerine tırmanacaklar için de Avusor Yaylası buluşma ve kamp yapma yerleridir. Özellikle Haziran-Eylül arası bu yaylaların dağ turizmi açısından en yoğun olduğu dönemlerdir. Kış döneminde ise dağ kayağı (Heliski) yapılmaktadır.

Şekil 11. Otantik yayla evleri (Sal Yaylası)

Bölgede bulunan diğer önemli yaylalar şunlardır: Handüzü Yaylası, Büyükyayla, Çağırankaya Yaylası, Vaşa, Petran, Homeze, Sivrikaya, Anzer, Ovit, Sal, Pokut, Hazındağ, Samistal, Golezana,

Palovit, Elevit, Amlakit, Hacıvanak, Aşağı Kavrın, Ambarlı, Gito, Badara, Huser, Çiçekli, Tombagza, Aşağı ve Yukarı Çaymakçur, Sirt ve Karmik yaylaları bunlardan bazılarıdır (Şekil 12).

Şekil 12. a) Sal Yayladan Pokut Yaylası ve Kaçkar zirvelerine bakış; b) Yukarı Kavrın Yayla, c) Elevit Yaylası; d) Ayder Yaylası; e) Badara Yaylası; f) Gito Yaylası

Seyir Terası Yaylalar

Kaçkar Dağlarının pek çok yerinden bir seyir terası gibi doğayı ve çevre bölgeleri seyretmek mümkündür. Ancak pek çok yere kısa zamanda ulaşmak mümkün değildir. Bunun için uzun yürüyüşlere ve kamplara ihtiyaç vardır. Bölgede araba ile ulaşılan yüksek rakımlı bir kaç tane seyir terası gibi bölge vardır. Bunlar; Huser Yaylası (2390 m) (Şekil 13), Yukarı Kavrın-Samistal Sırtı (2950 m) (Şekil 14), Tombagza (2650 m), Trovit-Palovit Sırtı (2750 m), Pokut ve Sal (2050 m), Gito ve Badara (2000 m) yaylalarıdır. Araba ile ulaşılan bu yaylalardan çevre bölgeler, vadiler ve Kaçkar zirvelerinin doyumsuz manzarası seyredebilir. Ayrıca Kaçkar ve Verçenik zirvelerine çıkan dağcılar hava durumuna göre kuzeydoğu yönünde Küçük Kafkasları ve doğuda Ağrı Dağını görebilirler.

Şekil 13. Seyir terası yaylalar; Huser Yayladan kuzeybatıya sis denizine bakış (Foto H.Şahin)

Şekil 14. Seyir terası yaylalar; Samistal sırtından güneye Yukarı Kavrın Yayla ve Kaçkar zirvelerine bakış (Foto H.Şahin)

Tırmanma Rotaları

Kaçkarlar ülkemizin en önemli dağcılık faaliyetlerinin yürütüldüğü bölgelerden biri olup, 5 önemli tırmanma rotası bulunmaktadır. Bölgenin en yük-

sek noktası Kaçkar Dağları içinde yer alan 3932 m rakımlı Kaçkar Zirvesidir. Bu dağ Türkiye'nin en yüksek dördüncü dağıdır. Bölgenin en yüksek ikinci dağı ise 3711 m rakımlı Verçenik Tepesidir. Altıparmak Dağı Liblin Tepe (3492 m), Kemerli Kaçkar/Kindeval Tepe (3562 m), ve Marsis Tepesi (3334 m) bölgenin önemli yükseltileridir. Kaçkar Dağı'na kuzeyden Yukarı Kavrın Yayla'dan (Şekil 15), güneyden ise Olgunlar üzerinden, Verçenik Tepesine Ortaköy-Verçenik Yayla'dan, Kemerli Kaçkar-Kindeval ve Altıparmak-Liblin tepelerine Avusor Yaylası'ndan ulaşılabilen rotalar mevcuttur. Marsis Tepesine kuzeyden ulaşım Arhavi-Ortacalar-Yüksekoba üzerinden, güneyden ise Yusufeli-Yüksekoba üzerinden ulaşım vardır [11, 13].

Şekil 15. Dağcıların Yukarı Kavrın Yayladan Kaçkar Tepesine yolculuğu

Zil Kalesi

Zilkale, Rize'nin Çamlıhemşin ilçesinin 12 km güneyinde, Fırtına Vadisinde yer alan ve ilk yapım tarihi kesin olarak bilinmeyen bir kaledir. 14. veya 15. yüzyılda inşa edilen kale, 1800'lü yılların sonuna kadar kullanılmıştır. Kale, dış surlar, orta surlar ve iç kaleden meydana gelir. Kalenin sekiz burcu ve bir gözetleme kulesi vardır. Kale, birinci derece arkeolojik sit alanı içerisinde. Kale restore edilerek ziyarete açılmış ve önemli bir turizm destinasyonu olmuştur (Şekil 16).

Tarihi Kemer Köprüler

Kaçkar Dağları Milli Parkının ana vadisi olan Fırtına vadisi ve kolları üzerinde çok sayıda tarihi kemer köprü mevcuttur. Çoğu Osmanlı döneminden kalma ve kesme taştan yapılmış, görsel güzelliği olan bu kemer köprüler son yıllarda restore edilerek turizme kazandırılmıştır. Köprülerin tümü, akarsu yatağının iki yanında karşılıklı

Şekil 16. Zil Kalesi

birer ayak üzerinde yükselen kemerli bir şekle sahiptir. Köprülerin yükseklikleri vadinin derinliğine göre 5 metreden 20 metreye, uzunlukları da 20 ile 45 m arasında değişmektedir. Kaçkar Dağları Milli Parkında yer alan bu köprülerden bazıları şunlardır: Çat, Osmanlı, Şenyuva, Kaleköy, Çılanç, Apivanak, Mikron, Kavaklı, Çamlıhemşin ve Şenköy köprüleridir (Şekil 17).

Doğal Bitki Örtüsü

Kaçkar Dağlarında orman üst sınırı yaklaşık 2000 metre civarında olup, bölgede orman üst sınırı yer yer 2500 metreye kadar da çıkmakta-

dır. Orman alanlarında başlıca ladin, kayın, kızılğaç, kestane, göknar, huş, şimşir, sarıçam, akçaağaç ve kavak bulunur. Ormanların %90'ı ladin, kayın, kızılğaç ve kestaneden oluşmuştur. Orman üst sınırından sonra Alpin çayırıkları başlar ve buralarda beyaz ve pembe orman gülü ile ligarba (çalı çileği) yaygındır (Şekil 18). Ayrıca bölge, yüzlerce endemik bitki türüne ev sahipliği yapmaktadır.

Yaban Hayatı

Kaçkar Dağları Milli Park alanında çakaldan tilkiye, kurttan ayıya kadar yüzlerce çeşit yaban

Şekil 17. Fırtına Dersindeki bazı tarihi kemer köprüler ve raftingciler

Şekil 18. a) Dağ/yayla lahanası (Foto B.Erkan); b) Beyaz orman gülü; c) Pembe orman gülü; d) Yayla lalesi

hayvanı yaşamaktadır. Ayrıca yüzlerce çeşit yerli ve göçmen kuş bölgede barınmaktadır. Bölgede koruma altında olan iki önemli tür mevcuttur. Bunlar çengel boynuzlu dağ keçisi ve dağ horozudur (Şekil 19). Çengel boynuzlu dağ keçisi yazın yüksek alanlarda, kışın orman üst kesimlerinde yaşar. Dağ horozları ise 1500-3000 m rakımlarda alpin çayırlarında ve bodur ağaçlıklı alanlarda yaşar.

Doğal Şimşir Ormanı

Çamlıhemşin yakınlarında Çat vadisinin tabanında, 970 m rakımda çok özel bir gen koruma şimşir ormanı bulunmaktadır (Şekil 20). Anıt ağaç özelliğinde ve her mevsim yeşil olan bu ormanın dünyada bir benzeri olmayıp, bölge 1. derece SİT alanı olarak koruma altına alınmış durumdadır [14]. Bu orman, endemik bitki türlerinin varlığı ve ekosistem hizmetleri bakımından önemli bir doğal değer

Şekil 19. Çengel Boynuzlu Dağ Keçisi (Foto Y.Özkan) ve Dağ Horozu (Foto M. Rouco)

taşımaktadır. Ancak son yıllarda çevresel koşullar nedeniyle şimşir ormanı kuruma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Şimşir daha çok kaşık, tarak, mekik ve benzeri malzemelerin yapımında kullanılmaktadır.

Şekil 20. Doğal şimşir ormanı

Otantik Köy ve Yayla Evleri

Kaçkar Dağlarının kuzey yamaçlarında ormanlık alanlardaki köy evlerinin çoğunluğu Osmanlı döneminden kalma geleneksel dolma taş mimarisi ile ahşaptan yapılmış evlerdir. Aile bireylerinin bir arada topluca yaşamaları nedeniyle evler geniş ve çok odalı olarak yapılmıştır. Günümüzde bu evlerin önemli bir kısmı kullanılmakta, bir kısmı da restore edilerek turizm hizmeti vermektedir. Benzer şekilde yayla evlerinde de ahşap ve taş kullanılmış olup, günümüzde yaylacılık geleneği hem hayvancılık ve hem de turizm amaçlı devam etmektedir (Şekil 21).

Şekil 21. Otantik köy ve yayla evleri

Dağ Kayağı (Heliski) Sporu

Kaçkar Dağlarındaki kar kalınlığı, yumuşak ve toz karın varlığı, doğal kayak pistlerinin eğimi, yüksekliği ve uzunluğu gibi nedenlerle bu bölgede 2005 yılından beri yabancılar tarafından dağ kayağı yapılmaktadır. Helikopter vasıtasıyla Ay-

der Yaylası'ndan Kavrın Vadisi boyunca Kaçkar Tepelerine bırakılan kayakçılar yamaçlardan vadi tabanına kadar kaymakta ve helikopterlerle tekrar Ayder Yaylasına getirilmektedirler (Şekil 22). Heliski adı verilen bu kayak sporu, Kaçkar Dağları'nın Rize sınırları içinde kalan Çamlıhemşin, İkizdere ile Artvin'in Yusufeli ilçesinde kış boyunca yapılan en önemli spor aktivitelerden biridir. Bölgede yaklaşık 60 vadide yüzlerce iniş rotası bulunmakta ve 3700 ile 1500 metreler arasında kayılmaktadır. Bu spor ülkemizde sadece Kaçkarlarda yapılmakta olup, bölgenin uluslararası tanınırlığına önemli katkılar sağlamıştır.

Şekil 22. Kaçkarlar'da heliski dağ kayağı (Foto AA)

Doğa Festivalleri

Kaçkar Dağları Milli Parkında yer alan Ayder Yaylasında her yıl kış aylarında "Kardan Adam Kış Festivali" yapılmaktadır. Bu şenliğe başta Rize olmak üzere Trabzon, Artvin ve diğer illerden çok sayıda doğasever katılarak hem kar oyunları ve hem de müzik eşliğinde eğlenceler düzenlenmektedir. En az iki gün süren festivalde daha çok yöresel sanatçıları yer almaktadır. Yine kış döneminde Kaçkarların yüksek kesimlerindeki buzul göllerinde "Kaçkar Yüzme Şenlikleri" düzenlenerek insan-doğa bağlamında şenlikler yapılmaktadır (Şekil 23).

Yöresel Bir Tat: Muhlama

Başta Rize yöresi olmak üzere Fırtına Vadisi ve Kaçkar Dağları Milli Parkında bulunan turistik tesisler, köyler ve özellikle yaylaların en önemli yöresel tadı "muhlama" adı verilen bir kuymak çeşididir. Tereyağı, buğday/mısır unu, kolot veya tel peynir, tuz ve su karışımı ile bakır tavada 15-20 dakikada pişirilen ve sıcak servis edilen bir yemektir. Yeni pişmiş muhlamanın en belirgin özelliği, bir kaşık muhlamayı havaya kaldırıncı en az

Şekil 23. Kış festivalleri; a) Ayder Kardan Adam Kış Festivali; b) Kaçkar Yüzme Şenlikleri (Fotoğraflar H.Şahin)

bir metre kadar tellenmesidir. Muhlama ayran, yoğurt veya çay ile tüketilebilir.

Sonuç

Kaçkar Dağları üç bin metrenin üzerinde onlarca yükseltisi, derin buzul vadileri, buzul gölleri, yalçın topografyası, her mevsim yeşil doğası, ormanları, otantik yaylaları, şelaleleri, tarihi kemer köprüleri ve alpin çayırları ile her zaman doğaseverlerin ve dağcılarının ilgi odağı olmuş bir millî parktır. Son yıllarda gelişen doğa ve yayla turizmi açısından bölge sürekli olarak ziyaretçilerin uğrak yeri olmuştur. Ancak, giderek kalabalıklaşan bölgede bazı çevresel sorunlar kendini göstermeye başlamış olup, sürdürülebilir bir yayla ve doğa turizmi için bazı önlemlerin alınması da kaçınılmaz olmaktadır. Bu bakımdan hem bölgede yaşayan insanlar ve hem de ziyaretçiler için bir “park yönetim sistemi” kurularak daha sürdürülebilir bir doğa turizmi ve doğanın korunması sağlanmalıdır. Ayrıca Kaçkar Dağları Milli Parkında jeosit ve jeopark olabilecek pek çok buzul gölü, buzul vadileri, moren yığılımları ve benzeri yapılar mevcuttur. Kaçkarlar eşsiz doğası ve doğal zenginlikleri ile dünyanın en güzel yerlerinden biridir. Milyonlarca yılda oluşan bu doğal yapılar ve güzellikler kaybedilirse bir daha asla geri döndürülemezler.

Katkı Belirtme

Bu çalışmanın gerçekleşmesine katkı veren başta KTÜ DAKS (KTÜ Dağcılık ve Kış Sporları Kulübü) topluluğu ile KTÜ öğretim üyeleri Prof. Dr. Yener Eyüboğlu, Prof. Dr. Reyhan Kara-Gülbay ve fotoğraf katkısı veren Prof. Dr. Erol Özer, Hüseyin Şahin, Bülent Erkan, Talip Kansız ve diğer arkadaşlara teşekkür ederim.

Kaynakça

- [1] 1/25.000 Ölçekli Tortum G45 c1, c2, b3; G46 a2, a3 Topografik Haritaları, Harita Genel Komutanlığı, Ankara.
- [2] 1/100.000 Ölçekli Tortum G45 ve G46 Topografik Haritaları, Harita Genel Komutanlığı, Ankara.
- [3] Huggett R. J. Fundamentals of Geomorphology, Routledge, Taylor&Francis, 458 s., Londra, 2007.
- [4] Bektaş O., Şen C., Atıcı Y. ve Köprübaşı N. Migration of the Upper Cretaceous subduction-related volcanism toward the back-arc basin of the eastern Pontide magmatic arc (NE Turkey). Geological Journal 34, 95106. 1999.
- [5] Eyüboğlu Y., Santosh M., Yi K., Tüysüz N., Korkmaz S., Akaryalı E., Dudas F. O. ve Bektaş O. The Eastern Black Sea-Type volcanogenic massive sulfide deposits: Geochemistry, zircon U-Pb geochronology and overview of the geodynamics of ore genesis. Ore Geology Reviews 59, 29-54, 2014.
- [6] Gattinger T. E., Erentöz, C. ve Ketin, İ. 1/500.000 Ölçekli Türkiye Jeoloji Haritası Trabzon Paftası ve İzahnamesi. 75 s. 4 ek, MTA Yayını, Ankara, 1962.
- [7] Güven İ. H. Trabzon C29 ve D29 Paftaları, 1/100.000 Ölçekli Açın-sama Nitelikli Türkiye Jeoloji Haritaları, MTA Jeoloji Etütleri Dairesi, Ankara, 1998.
- [8] Güven, İ. H. Trabzon C30 ve D30 Paftaları, 1/100.000 Ölçekli Açın-sama Nitelikli Türkiye Jeoloji Haritaları, MTA Jeoloji Etütleri Dairesi, Ankara, 1998.
- [9] Akçar N., Yavuz V., Ivy-Ochs S., Kubik P. W., Vardar M. ve Schlüchter C. Paleoglacial records from Kavron Valley, NE Turkey: field and cosmogenic exposure dating evidence, Quaternary International 164, 170-183 2007.
- [10] Akçar N. Yavuz V., Ivy-Ochs S., Kubik P. W., Vardar M. ve Schlüchter C. A case for a downwasting mountain glacier during Termination I, Verçenik valley, northeastern Turkey, Journal of Quaternary Science: 23/3, 273-285, 2008.
- [11] Korkmaz S., Başar E., Erol S ve Korkmaz M. E. Natural Features and Climbing Routes of Kaçkar Mountain Range (NE-Türkiye), International Journal of Mountaineering and Climbing, 8(1), 46-56, 2025.
- [12] Heide K., Sadıklar M. B., Gerth K., Völsch G. ve Hartmann E. Obsidian from Büyüksulata and Sınlı Tepe, Eastpontides, Turkey: A Glass-Chemical Study, Chemie der Erde/Geochemistry, 56/4, 285-312, 1996.
- [13] Korkmaz S. ve Erol S. Kaçkar Dağlarının zorlu rotası: Verçenik ve çevresinin doğal özellikleri, KD Türkiye, International Journal of Mountaineering and Climbing, 7(1), 28-40, 2024.
- [14] DKMP, Kaçkar Dağları Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Revizyon Planı, TC Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2024.

